

СЕЉАК.

ГОДИНА VI.

ИЛУСТРОВАНИ НЕДЕЉНИ ЛИСТ

16. ОКТОБРА.

Н. С. А. Д.

за целокупну економију, умјетност и обртност.

1867.

Годишња предплата:
у Аустрији 5 фор.

Издаје и уређује: *Др. Ђорђе Радић.*

Годишња предплата:
у Србији 50 гр. ч.

Илази сваког понедељника на по-
табака и доноси илустрације и прилоге.
Овогодишњи предбројници добивају на дар
књигу: **ВОЂА при ГАЗДОВАЊУ.**

Бр. 42.

Предплата се шаље уреднику „Сељака“ у
Н. Сад, али се може предплатити и код
уредништва „Напредка“ и „Данице.“
У Београду код књижара г. В. Валожића.

Пољодјелска наука у народним (основ- ним) школама.

(Свршетак.)

Колико су код нас пријатељи народа нашег
дотичним властима препоручивали, да се почетци
пољодјелства у народним основним школама предају,
ипак се за сељака до данас ништа јошт учинило није.

Узмимо и опет за примјер друге напредније
народе.

Кад су дојно-аустријанци увидели, да нема
сељаку напредка, док се он у основним школама
не почне у своме руфету обучавати, установи пред-
седник срезког економског друштва у Медлингу
прошле године једну економску школу за просту
сељачку децу и споји је са ондашњом основном
општинском школом. Тај човек је тиме стао про-
клетњи на пут, која је на дојној аустрији ле-
жала, а на нашим земљама јошт и дан да-
нас дежи.

Ја сам при предавањима у тој школи више
пута учествовао, пак сам се, ма да је у туђој зе-
мљи, зарадовао срећном извршавању једне системе,
на којој је школа основана, и сад већ видимом мо-
ралном утиску, која се при предавању на децама види.

По штампаним извјестијама предаје се овде о
газдовању оним децама, која из основне школе и-
зађу, пак онда овде економска предавања јошт две
године слушају.

Ђаци, којих је ове године 130 на броју било,
долазе и из околци села да економску науку слу-
шају, која им је за свој будући живот од неиз-
мерне користи; врло пазљиво слушају та предавања,
препишу ји, пак ји после код куће на памет уче
и својима читају.

У зиму се само у школи из књига учи, а лети
се оно преко зиме научено на пољу и у башти
стварно извршава, и њима је дозвољено ова преда-
вања бесплатно дотле посјеђавати, док јим је год воља
— док добро не свате. Та ће деца много више
знати и много боље у своме послу напредовати од
оне, који немадоше прилику у својој се струци
изобразити. И зар није већ једном крајње време да
се и код нас по сели у школама економска наука
предаје?

Нами треба за ово- и онострани Србе једна
виша економска школа, пак онда више ратарни-
ца, које су само за сељачку децу намењене. Онда
ћемо се материјално морати подићи.

Зато је од преке нужде: сељака у својој сељачкој школи за своје село изобразити.

Овакове сеоске школе имају посебну вредност, што се свако дете може баш и за ону струку појединце изобразити, која ће му у будућности највеће хасне допринети. Сеоска ратарница и зато је за ондашње дете најбоља, што се тамо највише она струка учи, која је за онога села њиве и газдовање најнужнија.

Ово обучавање сељачки синова, није само за њи од користи, него и за њиве родитеље и сроднике, за цело село и околину, јер ће учењем синова своји сваки отац видети гди је хрђаво радио, пак ће се поправити; дете ће му и само у помоћ притећи, оно ће пазити да се шталска мокраћа не пушта из авлије на поље, него ће је провести до најближе гомиле ђубрета, те да га њоме напоји; он ће стоку брижљивије неговати, оцу ће своје приповедати, да се тамо ил' амо више пиће сеје, да је овај ил' онај начин газдовања користнији — и тако би се обучавањем синова и оцеви много користили и газдовање би много напредније било. —

Ја сам казао, да треба сеоски учитељи у сеоским школама пољодјелство да предају, ал пре свега треба и те учитеље научити, као што је то по Виртембергу, Белгији и Холанду, гди учитељи сваке године два месеца у најближи економски завод доћи и економију слушати, пак онда испите полагати морају, и онда се оном у економији обученом учитељу и плата у 50—100 ф. повиси. — Ми треба наше учитеље у препарандији јошт ваљано у газдовању да обучавамо, како би после и они у своје селу, сељачку децу обучавати могли; ми треба да имамо за сељачку децу читанке економског садржаја, а не библичних приповедака.

Дужност би била сада земаљских школских саветника, да што пре најбољим средствима по народу пољодјелску науку разпростиру; да се за ваљане и одговарајуће књиге побрину, јер ако нам они не пођу на руку сада, кад је јошт време, доцније ће сав труд или узалудан, или у много скупоценији и тежи бити.

Сад дакле помагајте! Сад дајте сељачкој деци ране, која ће сав народ наранити!

О болести кромпира.

Како је корисно биље кромпир, то сви знамо, а познато нам је и то, како се брзо кромпир по свету разпространио. Кромпир је биље, које данас читаве народе израђује, пак га зато свуди ваљано и негују. И ми можемо рећи, да нам је кромпир

од велике користи, пак и ми треба више пажње на његово боље успјевање обраћамо. — На жалост пак, и код нас се већ указује болест, која се познаје, кад кромпир јошт у земљи као опарен и смежуран изгледа; из кућице, гди ма један тако смежуран кромпир нађеш, немој за семе кромпире узимати.

Ако се је о овој болести много и премного до данас писало и говорило, ипак се не може одклонити сасвим, и јошт су многа проматрања нуждна, а да се само природа те болести упозна. Што год искусни људи о њој говорили буду, треба све примити, да се једном до цјели дође, т. ј. да се та болест одклони.

Баштован Ханеман у Проскави, написао је једну књижицу у којој обширно о овој болести прича, и све што рече, слаже се подпуно са досадашњим искуствима, што би болест одклонити могло, и чим би се боље неговање кромпира унапредити и утемељити могао.

Ово су му најглавније тачке:

1. Да се болест ова неизроди, нема средства, којим би се томе на пут стати могло, јер је болест кромпира епидемична болест, болест, која се од једног рода на други разпрострањава. Као што епидемична болест код људи не нападне на све људе на једанпут, него најпре на оне, који су телесним саставом понајвише таковој болести подложни, исто је тако и код кромпира разне врсте. Ја могу — на основу сопственог искуства — рећи, да има врсти кромпира, које су тој болести страшно подложне, а има ји онет, које ће се тешко боболети, а има ји на против, које се никад поболети нећеду, пак су у роду једнаке: била влажна ил' сува година.

2. Што раније једна врста кромпира сазрева, тим је од болести сигурнија. Има врсти кромпира, које су сасвим зреле, јошт пре но што се и најмањи знаци болести укажу, које обично при крају месеца јунија бива.

3. Дугуљасте, бубрегасте врсте, понајвише су болести подложне, а најмање од болести страдају округле, црвене, модре и жуте врсте. Што су оне првонаведене врсте понајвише болести подложне, не лежи узрок у њиховој форми, но у својству њиве коже. Код бубрегасти кромпира је кожа увек врло танка и њежна; што је кожа дебља и рапавија, тим више има у њој шкроба, и тим је кромпир мање болести подложен. Велика родност рани кромпира подпуно потврђује моју изреку.

4. Раније вадење кромпира, кад се болест укаже — непомаже ништа, шта више јошт се је бојати, да тако рано повађени кромпири јошт довољно сазрели нису, да су хрђавог укуса, и да се неће дуго

одржати моћи. Осим тога лако се оделити могу они кромпири, који су трули, кад дуже у земљи леже, јер се та трулеж после на површију покаже; кромпири из среде трунити почне, пак кад се пре из земље извади, него што се та трулеж развије, онда и други кромпири, с' којима они у гомили дођу трунути почну.

5. По целој Немачкој оставе кромпире да провену мало, пре него што ће се посејати. То треба кромпире на ваздуху оставити да лепо лагано провену, а никако на умјетној топлоти. Природно венуће ускорава успјевање кромпира и чува од болести. Та два начина су врло један другом противна; јер што је већа умјетна топлота, тим гора жетва и већа болест.

6. Учињени покушаји посведочише, да што је већи губитак на клицама код онога за сејање одређеног кромпира, тим је развијање биља слабије и крљавије, жетва хрђавија, а болест пространија.

7. Здравом одсецивању кромпира за сејање није по мом искуству добро. Та на штету употребљена штедња, много допринаше хрђавом успјевању кромпира, и ја не могу довољно опоменути наше газде, да помисле, да ни један плод, од ког се за одрањивање растеће и тек развијајуће се биљке нужне частице одузму — не може добра плода на ново изродити. Што више ране, дакле што више меса код кромпира, тим боље и јаче биљка рађа. Зато ја опет на ново препоручујем: изабери мање кромпире за сејање, пак ји целе посеј, и то по величини мање ил' више једног од другог удали, пак ћеш се уверити, ако баш тим начином не уклониш сасвим болест, а оно ћеш усев колико толико од ње сачувати, а жетва ће ти много издашнија бити.

У ком растојанију ваља воћку од воћке усадити?

Воћке тек онда у растењу успјевају, и укусне плодове рађају, кад ји сунчани зраци повасдан огревају и довољно ваздуха имају. Да би дакле воћке све то имати могле, нужно је, да једна од друге толико одстоје, како неби једна другој у растењу сметати могле, и како једна од друге хранеће сокове отимала неби. Јер, ако су воћке у често усађене, не ће само једна другој сметати, него ће чешће изгледати, кора ће с' маовином обрастити, а то је довољан знак да воћка болује, а тој бољи је само то узрок, што су учесто усађене.

Ако је башта довољно пространа, онда треба да јабуке, крушке и трешње 24—30 стопа једна од друге одстоје; за шљиве, кајсије и брескве довољно ће бити 12—15 стопа. Између крушака и јабука

могу се шљиве и кајсије садити, тим више, што шљиве и кајсије непуштају далеко на страну гране своје. На овај начин усађена дрва, не само да ће у растењу успјевати, савршен и укусан плод рађати, него ће се између њи различна зелен сејати и садити моћи. Будући да крушке и трешње највише расте, то ји треба од поноћне стране посадити, да друга мања дрва ладом својим не даве.

Ако неможемо башту нашу у једаред с' младим воћкама засадити, него морамо и између стари, млада дрва садити; то морамо јаме за млада дрва јошт у јесен изкопати, да земља преко зиме нове хранеће сокове прибави и скупи за ону воћку, која ће у њу доћи. Особито се то онда чинити мора, кад је на оном месту, гди младо дрво усадити намеравамо, какво старо од оне исте врсте стајало, које је земљу сасвим ослабило и исцисало. Или, ако нам је баш жао, да нам оно место због тога незасађено остане, што је онде старо какво дрво стајало, онда треба ону јаму гди је старо дрво тако широко изкопати, како ће 6 стопа дубока, а 3 стопе широка бити. Ову јаму треба сад с' фришком, с' поља донешеном земљом напунити, и у њу одма ново дрво усадити, ма и од исте врсте било. —

Како се воћка у јаму спусти, одма треба и колац од тврдог дрвета поред жила — гди су најређе — у земљу ударити, па после земљом жиле загрнути и водом залити. Колац овај треба да је тако висок, да до круне воћкине допре. Кад се воћка уредно усадила и залила, онда и дрво и колац ваља исправити; између воћке и коца нужно је метути маовине ил' рогоза, да се кора воћке о колац гуњила неби, кад је ветар тамо и амо савијао буде, и онда је врбовим прућем ил' рогозом добро вежи, и то сваке јесени понављај. Најпростији је пак начин воћку за колац овако ∞ привезати, пак ти онда не треба ни маовине ни рогоза да између воћке и коца мећеш. Оваким везивањем неће никад колац до воћке доћи, ма каква ветра било. Ако онај колац изтруне, а ти мети одма други, ал пази! да се нов колац у оно исто место удари, гди је онај стари био, јер би се иначе, ако би се на другом месту ударио, лако на жиле наићи и повредити ји могло. Или, кад већ први колац изтруне, онда ће јошт боље бити, да се изван јаме два коца ударе, један од подна, а други од поноћи, и воћка за обадва с' ужетом од рогоза привезе. Тако привезана воћка довољно је осигурана од ветра, да јој се ни жиле повредиле ни ветар је оборити неби могао.

Мирисави сапуни.

Мирисава сапуна овако ћеш направити: Узми по фунте чиста бела сапуна, исцекај га на врло

танко комађе, пак га онда мети у ружичну воду да једно 3 дана постоји. Сад узми 4 лота слатког и 1 лот горког бадема, фртаљ (четврт) лота шпирита и 1 и по сатлика млека, пак ово све добро изме-шај. Кад си добро измешао, а ти све то мети у један чист гвозден суд, пак на жеравици пола-гано мешај, док се та смеша отезати непочне, онда је с' ватре скини и мети у форму какву оћеш, и остави да се олади и изсуши.

Како ћеш познати, које је најбоље штене у кучке?

Сви ми знамо од какове је користи ваљано псето у кући. Ваљано пак псето за кућу ил' стадо, од ваљана штенета (кучета) бити може; пак је за свакога, који оће ваљана пса да има, од користи, да позна које је најбоље штене у кује.

Како ће то учинити?

Ево сигурна начина: Узми све штенце од кује,

и то док су јошт слепи, пак ји од леже подаље по авлији разнеси и остави; кучка ји наравно једно по једно опет све у лежу донети; које прво до-несе, то је најбоље. Покушај више реди, пак ће увек то исто прво довући.

Нек се зна.

* На моме покушалишту било је ове године посе-јано: пет фели американски кукуруза, од којих је једна врста 9 стопа и 7 палаца високо нарастла и на два стабла 7 клипова од 8 палаца дужине довела. 5 фели стране пше-нице и 3 феле зоби. — Даље: 18 фели грашка и 11 фели пасуља. Осим тога много зеље мање вредности.

Познато је, да је господин Др. Ђорђе Натоше-вић бивши овде школски савјетник, добио у Србији зва-није школскога референта. Познавајући његове врлине и заузимање за народни напредак, уверен сам, да ће и за економски развитак тамо нуждне кораке учинити, а у том ће га послу за цело и правитељство снажно подпомоћи.

Главно цар. и кр. привилегирано

ОСИГУРАВАЈУЋЕ

(K. k. priv. ASSECURAZIONI)

ДРУЖТВО У ТРСТУ,

GENERALI in Triest)

основало је, преко своје главне агенције за Мађарску нарочито главну агенцију за

НОВИ САД,

са кругом долње бачко-сремске жупаније и војене границе.

Ова новосадска главна агенција поверена је управи

Г. СИМ. ЈОС. МАРКОВИЋ А.

(Преко пута од владикиног двора.)

Главно осигуравајуће друштво у Трсту основано је год. 1831. и има фонд од **24 милиона** форинти. Ово друштво осигурава најјефтиније против:

ватре, туче и штете у преносу еспана исто тако даје осигурање и на живот човека.

Ко би дакле имаовине своје осигурати хтео, том се учтиво препоручује главна аген-ција у **НОВОМ САДУ**

Сим. Јос. Марковић.